
INSTITUTIONAL MODEL OF HIGHER EDUCATION AS A FRAMEWORK OF KNOWLEDGE MANAGEMENT

Rade Ratković

Faculty of Business and Tourism Budva, Montenegro, dekan@fbt-budva.me

Dragana Žečević

Faculty of Business and Tourism Budva, Montenegro, dragana.zecevic@fbt-budva.me

Milica Vulević

Faculty of Business and Tourism Budva, Montenegro, milica.vulevic@fbt-budva.me

Abstract: Process management in any organization is primarily limited by characteristics of the organization. This equally applies to higher education area. The management system for higher education institutions is based on its institutional characteristics. The essential elements on which the quality of knowledge management in higher education institutions depends are: the status of higher education institutions, the quality of institutions of higher education and the system of financing higher education institutions. In the case of Montenegro, as transition country, important elements of the system of higher education are defined by Law from 2018. The status of the institutions does not comply with international standards. We do not have the possibility for a clear international recognition of higher education institutions in Montenegro (University, College, College-University), as well as clearly defined universities of academic and applied sciences university (Croatian University). The functionality and equity of higher education institutions must be ensured by regulations and change the disability status of independent faculties in the current legislation. Problematic points of the existing Law are related to the following: financial guarantee of continuity of study programs and re-accreditation of study programs. It is necessary to legislate new principles of higher education financing which support the balance between the financing of higher education institutions (on the basis of a contract on education of a certain staff profile) and direct student financing (through vouchers for the benefit of students, at the expense of the budget and / or granting loans to students education, which, depending on the achieved success, which students return to certain deadlines after graduation and employment). Tuition fees for all institutions of higher education must be based on an objectively determined cost of student studies, and tuition fees below the cost price (prohibition of dumping fees) should not be tolerated, except for the usual incentives, discounts and scholarships at the expense of the institution's funds, but not the funds that the institution receives from the budget. Accreditation and re-accreditation of the higher education institution should provide conditions for: internal quality assurance, external quality assurance and control of the process by quality assurance agencies. Under the conditions of this higher education system, uninterrupted development of modern forms of higher education is possible, especially one that is dominant in developed education systems, as well as the success of knowledge management in the higher education system.

Keywords: higher education, legislation, quality, faculty

INSTITUCIONALNI MODEL VISOKOG OBRAZOVANJA KAO OKVIR ZA UPRAVLJANJE ZNANJEM

Rade Ratković

Fakultet za biznis i turizam Budva, Crna Gora, dekan@fbt-budva.me

Dragana Žečević

Fakultet za biznis i turizam Budva, Crna Gora, dragana.zecevic@fbt-budva.me

Milica Vulević

Fakultet za biznis i turizam Budva, Crna Gora, milica.vulevic@fbt-budva.me

Sažetak: Upravljanje procesima u bilo kojoj organizaciji primarno je limitirano karakteristikama same organizacije. To jednako važi i za oblast visokog obrazovanja. Sistem upravljanja ustanovama visokog obrazovanja izrasta na samim njegovim institucionalnim karakteristikama. Bitni elementi od kojih zavisi kvalitet upravljanja znanjem u institucijama visokog obrazovanja su: status ustanova visokog obrazovanja, kvalitet ustanova visokog obrazovanja i sistem finansiranja ustanova visokog obrazovanja. U slučaju Crne Gore, kao zemlje u tranziciji, bitni elementi sistema visokog školstva su definisani Zakonom iz 2018. godine. Status ustanova ne odgovara međunarodnim

standardima. U našem nemamo mogućnost za jasno internacionalno prepoznavanje ustanova visokog obrazovanja u Crnoj Gori (University, College, College - University = Univerzitet, Koledž, Koledž - Univerzitet), kao ni jasno definisane univerzitete akademskih i univerzitete primjenjenih nauka (u Hrvatskoj Sveučilište i Veleučilište). Funkcionalnost i ravnopravnost ustanova visokog obrazovanja moraju se propisima obezbijediti i promijeniti invalidni status samostalnih fakulteta u sadašnjem zakonodavstvu. Problematične tačke postojećeg Zakona se, prevashodno, odnose na slijedeće: finansijsko garantovanje kontinuiteta studijskih programa i reakreditacija studijskih programa. Potrebno je zakonodavno uobličiti nove principe finansiranja visokog obrazovanja koje podržavaju balans između finansiranja ustanova visokog obrazovanja (na bazi ugovora o školovanju određenog profila kadrova) i direktnog finansiranja studenata (putem vaučera u korist studenata, a na teret budžeta, i/ili dodjelom kredita studentima za školovanje, koje oni, zavisno od postignutog uspjeha, vraćaju u određenim rokovima nakon diplomiranja i zapošljenja). Školarine na svim ustanovama visokog obrazovanja se moraju zasnivati na objektivno utvrđenoj cijeni koštanja po studentu i ne treba tolerisati određivanje školarina ispod cijene koštanja (zabrana damping školarina), osim uobičajenih stimulansa, popusta i stipendija na teret sredstava ustanove, ali ne i sredstava koja ustanova dobija iz budžeta. Akreditacijom i reakreditacijom ustanova visokog obrazovanja treba osigurati uslove za: unutrašnje obezbjeđivanje kvaliteta, spoljašnje obezbjeđivanje kvaliteta i kontrolu procesa od strane agencije za obezbjeđivanje kvaliteta. U uslovima ovako postavljenog sistema visokog obrazovanja moguć je nesmetan razvoj savremenih oblika visokog obrazovanja, naročito onog koji je dominantan u razvijenim obrazovnim sistemima, kao i uspješan menadžment znanja u sistemu visokog školstva.

Ključne riječi: visoko obrazovanje, zakonodavstvo, kvalitet, fakultet

1. UVOD

Kvalitet upravljanja znanjem u visokom obrazovanju primarno zavisi od sistema visokog obrazovanja, kvaliteta upravljačkog i nastavnog kadra na ustanovama visokog obrazovanja, kvaliteta i organizovanosti studenata, podrške privrede, društvenih djelatnosti i države. Sistem visokog obrazovanja se utemeljuje sistemskim zakonima o visokom obrazovanju u odnosnoj zemlji, strategijom razvoja visokog obrazovanja i nacionalnom strategijom kvaliteta visokog obrazovanja. Za koncipiranje novog bolonjskog sistema visokog obrazovanja treba, osim iskustva sa primjenom postojećeg i predhodnih zakona, imati u vidu, odnosno ozbiljno uzeti u razmatranje, sugestije iz međunarodnih ekspertiza posvećenih visokom obrazovanju, što je posebno važno za zemlje u tranziciji, kakva je Crna Gora i gotovo sve zemlje Zapadnog Balkana. Za Crnu Goru se, kao posebno važni, ističu slijedeći dokumenti: IEP Izvjestaj (Jorgensen, T i Sursock, A.2014) i finansijska ekspertiza dr. Salmi-a (Salmi J. 2013). Pored toga, treba uzeti u obzir i naše iskustvo u karijnom razvoju u privredi i društvu naših kadrova koji su se uspjeli zaposliti. Fokus analize u ovom radu su slijedeća tri polja: status ustanova visokog obrazovanja, kvalitet ustanova visokog obrazovanja i finansiranje ustanova visokog obrazovanja. Osim toga dajemo i komentar na neka riješenja iz sadašnjeg Zakona koja nijesu naišla na očekivanu primjenu u praksi.

2. STATUS USTANOVA VISOKOG OBRAZOVANJA KAO OKVIR ZA UPRAVLJANJE ZNANJEM

Kako je fundamentalna strateška orijentacija Regiona integracija u Evropsku Uniju, potrebno je da imamo sistem ustanova visokog obrazovanja koji će biti kompatibilan i lako prepoznatljiv u evropskom prostoru visokog obrazovanja. Propisima moramo obezbijediti funkcionalnost i ravnopravnost ustanova visokog obrazovanja i promijeniti invalidni status samostalnih fakulteta u sadašnjem crnogorskom zakonodavstvu. Isto tako, potrebno je pokrenuti modernija razmišljanja o karakteru i strukturi savremenih univerziteta, kao bi slijedili savremene trendove u Evropi i Svijetu (jedan od vođa EUA tima za institucionalnu evaluaciju je prokomentarisao otprilike ovako: “kod vas ni čuvena brend ustanova London School of Economics and Political Science ne bi mogla dobiti status univerziteta“).

Crnogorski Zakon o visokom obrazovanju (ZVO CG "Sl. list CG", br. 44/2014, do 17/2019) navodi slijedeće ustanove visokog obrazovanja: “univerzitet, fakultet, umjetnička akademija i visoka škola. Ustanova iz stava 1 ovog člana osniva se kao javna ili privatna ustanova.” Zakon proklamuje ravnopravnost svih ustanova visokog obrazovanja, ali u pojedinim odredbama tu ravnopravnost značajno derogira. Samostalnim fakultetima, primjera radi, uskraćuje pravo na izbor akademskog osoblja, jer to pravo daje Senatu, odnosno univerzitetu. Zbog toga su fakulteti u situaciji da pokušaju formalno udruživanje u Univerzitet, kako bi mogli preko univerziteta da biraju akademsko osoblje. Zakon ne predviđa bilo kakav oblik interesnog udruživanja samostalnih fakulteta preko kojeg mogu ostvarivati interese koji im se uskraćuju u njihovom invalidnom zakonskom statusu. Zakon nije predvidio institucije visokog obrazovanja karakteristične za evropski i američki prostor visokog obrazovanja, kao što su: University, College, College-University = Univerzitet, Koledž, Koledž-Univerzitet, kao i jasno definisao univerzitete akademskih i univerzitete primjenjenih nauka (u Hrvatskoj Sveučilište i Veleučilište) i stvorio okvire za

nesmetan razvoj savremenih oblika visokog obrazovanja, naročito onog koji je dominantan u razvijenim obrazovnim sistemima (prije svega primijenjeno, odnosno primjenljivo znanje i vjestine).

Interesantno je zakonski status ustanova visokog obrazovanja u Crnoj Gori komparirati sa riješenjima dviju postjugoslovenskih zemalja koje su postale članice EU – Slovenije i Hrvatske. Slovenački Zakon o visokom obrazovanju (ZVIS 1993 do 2017) poznaje slijedeće ustanove visokog obrazovanja: univerziteti, fakulteti, umjetničke akademije i visoke stručne škole. Zakon im u startu daje šansu za međunarodno djelovanje, propisujući da “Visokoškolska ustanova može izvoditi studijske programe ili njihove dijelove na stranom jeziku, pod uslovima utvrđenim Statutom”, dakle bez posebnog odobrenja, jer je dovoljna akreditacija i licenca na nacionalnom nivou i slovenačkom jeziku. Zakonodavac jamči privatnim univerzitetima slobodu unutrašnjeg organizovanja, izbora akademskog osoblja i pravnu samostalnost članica univerziteta, kao i slobodno udruživanje u zajednicu nezavisnih institucija visokog obrazovanja kako bi se bavile i koordinirale pitanja od zajedničkog interesa. Takvu mogućnost nije predvidio crnogorski Zakon.

U Hrvatskom Zakonu (Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, 2019) se predviđaju slijedeći oblici ustanova visokog obrazovanja: sveučilište, te fakultet i umjetnička akademija u njegovom sastavu, veleučilište i visoka škola. Sveučilišta su pandan univerzitetima akademskih nauka, a veleučilišta univerzitetima primijenjenih nauka. Visoke škole mogu biti samostalne ili udružene u okviru veleučilišta. Hrvatski Zakon propisuje slobodu organizovanja kurseva cjeloživotnog učenja iz oblasti akreditovanih i licenciranih studijskih programa, i mobilnost na redovnim studijskim programima, dok Crnogorski Zakon zahtijeva proces akreditacije tih programa kod Agencije za kontrolu i obezbjeđenje kvaliteta visokog obrazovanja (u daljem tekstu: Agencija). Sistem postaje komplikovan i teško provodiv u kontekstu odredbi da se tim kuresvima stižu stručne kvalifikacije ili dio stručne kvalifikacije, odnosno druge kvalifikacije u skladu sa zakonom i posebnim propisima ustanove. Dalje se predviđa da programe cjeloživotnog učenja akredituje Agencija, osim programa koje su donijeli nadležni organi u skladu sa Zakonom, i mogu se realizovati na licenciranim ustanovama, u skladu sa posebnim zakonom. Slovenački Zakon o visokom obrazovanju je proklamovao slobodu ogranizovanja programa cjeloživotnog učenja radi dopunjavanja, produbljivanja i ažuriranja znanja, uključujući i programe neformalnog učenja, kao što su kursevi, ljetnje škole, programi obuke i slično, pod uslovom da to ne utiče na izvođenje studijskih programa za sticanje obrazovanja.

Kao što predhodna kratka analiza pokazuje, crnogorsko zakonodavstvo postavlja stanovite administrativne barijere uspješnom upravljanju znanjem, naročito u dijelu izvođenja studija na engleskom jeziku (internacionalizacija studijskih programa) i cjeloživotnog učenja, gdje su odredbe konfuzne i restriktivne, što nije slučaj u komparativnom pozitivnom zakonodavstvu na području visokog obrazovanja u Regionu i Evropi.

U uslovima zakonodavstva Crne Gore, strateški izbor pravne forme samostalnih fakulteta je sveden na dvije mogućnosti:

1. zadržavanje statusa samostalnih fakulteta, uz problem zakonskih limita i
2. udruživanje u univerzitet i prenošenje dijela strateškog i operativnog upravljanja na nivo Fakulteta, ali uz očuvanje pravne autonomije.

Najbolji strateški izbor pravne forme većine samostalnih fakulteta i okvir za njihov razvoj bi bio College University (Univerzitetski koledž), koji bi, uz postojeći univerzitetski program, dao mogućnost razvoja više dvogodišnjih studijskih programa za oblast srednjeg i linijskog menadžmenta, ali za to ne postoji pravna mogućnost u sadašnjem sistemu visokog obrazovanja u Crnoj Gori. Postoji mogućnost uvođenja modula za cjeloživotno obrazovanje, kao djelova akademskih studijskih programa, ali za akreditaciju cjeloživotnog učenja u visokom školstvu još nema regulative, čije je odlaganje prouzrokovano sadašnjim ambicijama da se cjelokupno cjeloživotno obrazovanje (obrazovanje odraslih, stručno obrazovanje i sl.) zadrži u sistemu srednjoškolskog obrazovanja, u koji se mogu uključiti srednje škole, nevladine organizacija (NVO), razna udruženja i sl., kao provajderi cjeloživotnog učenja i stručnog obrazovanja.

3. USLOVI ZA LICENCIRANJE U KONTEKSTU USPJEŠNOG UPRAVLJANJA

Problematične tačke Zakona o visokom obrazovanja CG se, prevashodno, odnose na slijedeće: finansijsko garantovanje kontinuiteta studijskih programa i reakreditacija studijskih programa.

Finansijsko garantovanje kontinuiteta: Nije sporna intencija Zakona da se osigura završetak započelih studijskih programa i zaštiti studente od zatvaranja upisanih programa, ali propisivanje finansijske garancije, u uslovima kada studenti sami finansiraju studiranje, najmanje će pomoći realizaciji ove pozitivne intencije. Ukoliko program nije kompatibilan sa sličnim programima u zemlji i okruženju i ukoliko nije omogućena mobilnost studenata i nastavnika, onda je uzalud bilo kakva finansijska garancija. Ta neugodna situacija se može prevenirati već u fazi akreditacije, kontrolom uporedivosti programa i uslova za mobilnost. Ako je program neuporediv i nepodoban za mobilnost u zemlji ili bližem okruženju, onda ne treba biti akreditovan. U komparativnoj praksi postoje riješenja za

zaštitu od posljedica prijevremenog gašenja studijskih programa, kao, na primjer u Hrvatskoj, gdje je se u člani 20. Zakona o osiguravanju kvalitete u znanosti i visokom obrazovanju zahtijeva, između ostalog, kao uslov za inicijalnu akreditaciju dokaz o osiguranim potrebnim sredstvima za obavljanje djelatnosti. U važećem Hrvatskom Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju stajala je odredba o jamstvu, koja je glasila: "Privatna visoka učilišta dužna su prije početka rada osigurati, na način koji utvrdi Ministarstvo, jamstvo radi osiguranja nastavka i dovršenja studija za slučaj prestanka rada visokog učilišta ili prestanka izvođenja određenog studija", ali koja je ukinuta odredbama člana 30. Zakona o osiguravanju kvalitete u znanosti i visokom obrazovanju (Nar. nov., broj 45/09). Mislimo da bi, uz insistiranje na uporedivosti i uslovima za mobilnost, dopunsko osiguranje bila odredba o obavezi ustanove da ugovorom sa drugom licenciranom ustanovom, i, eventualno, činidbenom garancijom uz taj ugovor, osigura završetak studija, pod istim ili sličnim uslovima, svim upisanim studentima u slučaju da bude prijevremeno ukinut studijski program. Takva obaveza bi se mogla unijeti i u svaki ugovor o studiranju. Pored navedenog, smisleno je zahtijevati da je ustanova dužna da, prilikom podnošenja zahtjeva za dobijanje licence, pored dokaza o ispunjenosti uslova, podnese i poslovni plan, uključujući i garanciju osnivača o njenoj finansijskoj sposobnosti za period od najmanje tri godine.

Aktuelni Zakon o visokom obrazovanju u CG propisuje, između ostalog, kao uslov za osnivanje i "obezbijedena finansijska sredstva za osnivanje i obavljanje djelatnosti", dakle ex ante obezbijedene prihode, ne samo za osnivanje, već i za dalje obavljanje djelatnosti. Zakonodavac to dopunjuje u članu 26 Zakona uvodeći institut "Bankarska garancija", kojim Banka jamči da su obezbijedena sredstva za realizaciju studijskog programa, odnosno da je osnivač oročio finansijska sredstva u visini potrebnih sredstava za realizaciju studijskog programa za period od godinu dana, pri čemu se obezbjeđuje kontinuitet oročenog depozita i dostavlja Ministarstvu finansija dokaz o njihovoj raspoloživosti sve do završetka studijskog programa. Radi se o klasičnoj biznis barijeri i u teoriji i praksi do sada nepoznatoj garanciji, koja od osnivača traži predujam prihoda i njihovo oročavanje uz kontinuirano imobilisanje za sve vrijeme garantovanja. To bi se moglo nazvati kategorijom stalnog oročenog rezervnog prihoda, ili depozita u visini mogućeg prihoda za licencirani broj studenata. Takve obashrabrujuće i rigidne odredbe nema u komparativnom zakonodavstvu. Ona snažno blokira razvoj novih studijskih programa u privatnom visokom školstvu i predstavlja dupliranu diskriminaciju privatnih ustanova visokog obrazovanja u odnosu na državne, kojima se konkurentnost poklanja budžetskim finansiranjem svih kategorija studenata i oslobađanjem depozita i garancija prilikom osnivanja novih ustanova ili studijskih programa.

U članu 81 Zakona definiše se struktura studijskih programa. Uvode se tri nivoa studiranja:

- osnovni (180 ECTS),
- master /postdiplomski(120 ECTS) i
- doktorski (180 ECTS).

Za razliku od Crnogorskog modela, koji je krut i linearan, u Hrvatskom i Slovenačkom zakonodavstvu su odredbe fleksibilnije i bliže evropskoj pozitivnoj praksi. Slovenačko zakonodavstvo razlikuje tri faze studijskih programa, i to:

- prva (visokoškolske stručne studijske programe, univerzitetski studijski program), 180 ili 240 ECTS;
- druga (magistarski studijski programi, Jedinstveni magistarski studijski program) 60 ili 120 ECTS,
- treća (doktorske studijske programe), 180 do 240 ECTS.

U Hrvatskom se definiše sveučilišna struktura visokog obrazovanja kako slijedi:

- preddiplomski sveučilišni studij (180 do 240 ECTS),
- diplomski sveučilišni studij (60 do 120 ECTS) i
- poslijediplomski studij (min. 180 ECTS).

Posebno je interesantna struktura stručnih studija:

- kratki stručni studij (120 do 150 ECTS),
- preddiplomski stručni studij (180 do iznimno 240 ECTS),
- specijalistički diplomski stručni studij (60 do 120 ECTS).

Kratki stručni studij je, u suštini, nivo koledža, veoma prikladan za linijske i srednje menadžere, posebno u turizmu i hospitaliti industriji.

Studiji turizma bachelor nova (Bachelor of Science in International Hospitality Management) u čuvenoj Švajcarskoj Ecole hôtelière de Lausanne traje tri godine, uz predhodnu pripremu od 6 mjeseci putem stažiranja u hotelskoj industriji. Stažiranje traje 24 sedmice i donosi 20 ECTS. Nakon toga kvalifikovani studenti upisuju redovan studij koji traje 3 godine, odnosno 6 semestara i nosi 180 ECTS. U četvrtom semestru je predviđeno stažiranje od 24 sedmice, koje nosi 30 ECTS, dok u šestom semestru 3 izborna kursa nose 12 ECTS, a projektni rad, timski ili individualni nosi 18 ECTS. Predmeti se po semestrima grupišu u 3 modula (osnove hospitality

menadžmenta, biznis alati i komunikacije za I i II semestar, biznis analiza, primijenjeni hospitality menadžment i komunikacije i kultura u III semestru, te integralna biznis analiza i integralni hospitality menadžment u V semestru). Moduli su i osnova za sertifikate koji su prepoznatljivi na tržištu rada. Master program, odnosno Master of Science postdiplomski program Magistar nauka u Globalnom Hospitality biznisu traje tri semestra sa ukupno 90 ECTS. Nastava traje dva semestra, a treći semestar je određen za izradu master, odnosno magistarskog rada. Nastava se odvija na tri kontinenta, odnosno tri naučna centra: Hotelijerska škola Lozana, Houston Conrad Hilton Koledž i Nong Kong Politehnički Univerzitet.

Zakonodavstvo Crne Gore ne poznaje ovakve fleksibilne i savremene modele studiranja i cjeloživotnog učenja, što predstavlja veliku otežavajuću okolnost za uspješno upravljanje znanjem, naročito na planu njegovog strateškog razvoja.

S tim u vezi predlažemo i sugerišemo slijedeće:

- Usklađivanje strukture studijskih programa sa sličnim internacionalnim programima radi kontrole kvaliteta i internacionalne mobilnosti studenata i nastavnika;
- Prelazak na sistem visokog školstva u tri ciklusa: dodiplomske studije (bachelor nivo, 3 ili 4 godine, 180 ili 240 ECTS), diplomske studije (master nivo, dvije, odnosno jedna godina, 120 ili 60 ECTS) i postdiplomske studije (doktorske studije, tri godine, 180 ECTS);
- Uvođenje kratkih dvogodišnjih primijenjenih (stručnih) studija sa 120 ECTS i prohodnošću, uz određene uslove, ka višim nivoima studija, bilo primijenjenog ili akademskog karaktera.

4. STANDARDI KVALITETA KAO OSNOVA ZA USPJEŠNO UPRAVLJANJE ZNANJEM

Sistem obezbjeđenja kvaliteta u evropskom administrativnom prostoru sve više uzima maha, bez obzira na oblast društvenog djelovanja. Važnost sistema obezbjeđenja kvaliteta uočljiva je više nego ikadje u sistemu visokog obrazovanja, pa se smatra da je upravo obezbjeđenje kvaliteta jedan od stubova bolonjskog procesa. Na temelju ove pravilnosti stvoreni su i Standardi i smjernice za obezbjeđenje kvaliteta u Evropskom prostoru visokog obrazovanja - ESG3 (najprije 2005, a zatim i 2015. godine) od strane Evropske asocijacije za obezbjeđenje kvaliteta u visokom obrazovanju. Shodno ESG, standardi za obezbjeđenje kvaliteta su podijeljeni u 3 dijela: 1. Unutrašnje obezbjeđenje kvaliteta (kroz samoevaluaciju); 2. Spoljašnje obezbjeđenje kvaliteta (kroz spoljašnju evaluaciju institucija); i 3. Standarde i smjernice agencija za osiguranje kvaliteta.

Do novih izmjena Crnogorskog zakonodavstva i konstituisanja Agencije za kontrolu i obezbjeđenje kvaliteta visokog obrazovanja (u daljem tekstu: Agencija) naše zakonodavstvo nije bilo usklađeno sa standardima ESG. Jasno se na nekoliko mjesta može utvrditi da ESG pod agencijama podrazumijeva organizacione oblike unutar države, što su razumjeli i uskladili, te osnovali svoje agencije obezbjeđenje kvaliteta u državama novim članicama EU - Sloveniji, Hrvatskoj, Slovačkoj i mnogim drugim. Naš Zakon je imao riješenje da „u postupku reakreditacije evaluaciju ustanove vrši inostrana akreditaciona agencija za obezbjeđivanje kvaliteta“. To riješenje, kao teško primjenjivo i nestandardno, je napušteno u Novom Zakonu i sada imamo nacionalnu Agenciju, pred kojom stoje izazovi akreditacije i reakreditacije brojnih studijskih programa i kontrole kvaliteta, i to u situaciji kada naše zakonodavstvo u oblasti visokog školstva još boluje od „dječjih bolesti“, od kojih smo osnovne naveli u dosadašnjem tekstu. Podsjećamo da je povjerenje jedna od tačaka ESG, u kojoj se navodi sljedeće: „Kako bi se osigurala svrshishodnost spoljašnjeg obezbjeđivanja kvaliteta, važno je da ustanove i javnost vjeruju agencijama“ (ESG 2015, str.17). Sve ovo napominjemo zbog izuzetne važnosti, može se reći i ključne uloge, koju proces eksterne evaluacije ustanova visokog obrazovanja ima prilikom reakreditacije studijskih programa. Ukoliko ne postoji povjerenje na unutrašnjem planu, ne možemo računati na to da ćemo uspješno graditi povjerenja na temeljima izvan naše države. Agencija je na samom početku svoje važne društvene misije. Ona može u jednom primjerenom roku zaraditi povjerenje akademske i šire društvene javnosti. Paralelno sa kontrolom i osiguranjem kvaliteta visokog obrazovanja u Crnoj Gori, Agencija mora raditi na kvalitativnom razvoju vlastitih kapaciteta i kompetencija i kvalitetnoj edukaciji i treningu svojih zapošljenih i angažovanih eksperata, kako bi se stvorili svi uslovi za uspješnu realizaciju njene veoma važne naučne i društvene misije. Kvalitativna interakcija između Agencije i ustanova visokog obrazovanja treba da bude redovna i intezivna, kako bi se postigla sinergija svih znanja i iskustava na unutrašnjem planu i nadogradila evropskim iskustvima kroz brojne konferencije, radionice i druge oblike razmjene znanja i iskustava. To je veliki izazov i za Agenciju i za ukupan sistem visokog obrazovanja. Ne treba zaboraviti da uvijek postoji opasnost da kvalitativna kontrola sklizne na nivo administrativne i birokratske kontrole, tako da je uzajamno povjerenje i konstruktivna saradnja među svim akterima najbolja prevencija protiv birokratizovanja sistema upravljanja kvalitetom u visokom školstvu.

5. ZAKLJUČAK

Države Zapadnog Balkana, a među njima i Crna Gora, još uvijek prolaze proces društvene i ekonomske tranzicije, koja obuhvata sve oblasti društvenog i privrednog života. Oblast visokog obrazovanja predstavlja posebno značajnu kariku u procesu tranzicije i harmonizacije sa sistemima Evropske unije. Predhodna analiza je pokazala nekoliko neuralgičnih tačaka u crnogorskom sistemu visokog obrazovanja, koje treba sistemski prevazići, kako bi se stvorili neophodni uslovi za efikasno upravljanje znanjem u prostoru visokog obrazovanja. U fokusu naše analize je bio status ustanova visokog obrazovanja, uslovi za licenciranje, struktura studijskih programa i uloga nacionalnog sistema upravljanja kvalitetom visokog obrazovanja, kroz internu i eksternu evaluaciju i mjesto i ulogu Agencije za kontrolu i obezbjeđenje kvaliteta visokog obrazovanja u Crnoj Gori.

Osnovna infrastruktura je napravljena, tako da je pred nama izazov daljeg institucionalnog razvoja i sazrijevanja, jačanja kapaciteta svih aktera procesa visokog obrazovanja u Crnoj Gori, i, kao posebno važno, izgradnja međusobnog povjerenja i povjerenja javnosti.

LITERATURA

Jorgensen, E.T., & Sursock, A. (2014). *Evaluacija deset ustanova visokog obrazovanja u CG*. Sveobuhvatni izvještaj, IEP EUA.

Salmi, J., (2013). *Odgovarajući mehanizmi finansiranja visokog obrazovanja u CG*. Ministarstvo prosvjete CG. Standardi i smjernice za obezbjeđivanje kvaliteta u Evropskom prostoru visokog obrazovanja (ESG), Revidirana verzija ESG-a odobrila Ministarska konferencija u Jerevanu 14. i 15. maja 2015.

Zakon o visokom obrazovanju ("Sl.l.CG", br. 44/2014, do 17/2019).

Zakon o visokom školstvu - ZVis (Uradni list RS, št. 67/93 do 65/17).

Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju (2017). (Urednički pročišćeni tekst, "Narodne novine" broj 123/03, do 131/17), Zagreb.

Zakon o osiguravanju kvalitete u znanosti i visokom obrazovanju (2009). (Nar. nov., broj 45/09), Zagreb.